

ΟΙ ΦΙΛΟΙ ΤΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΜΠΕΝΑΚΗ THE FRIENDS OF THE BENAKI MUSEUM

Ένας χρόνος τελειώνει...

Αγαπητοί Φίλοι,
Τό τεύχος Γ' του «Ενημερωτικού Δελτίου των Φίλων» έχει πίσω του τό πάντα δύσκολο ξεκίνημα της νέας περιόδου στην γραπτή επικοινωνία του Συλλόγου μας με τά μέλη του - και είμαστε πολύ ευχαριστημένοι από την ύποδοχή του πρώτου τεύχους - και έχει μπροστά του τίς πολλές και καλές προοπτικές των δραστηριοτήτων του Μουσείου Μπενάκη και των Φίλων του.

Πρίν κυκλοφορήσουμε τό τεύχος Α' της Νέας Χρονιάς θά έχουμε την ικανοποίηση και την χαρά νά πάρουμε στά χέρια μας τόν πρώτο Έτησιο Τόμο του Μουσείου, ένα νέο θεσμό στην ιστορία του μέ πλούσιο και έγκυρο περιεχόμενο σέ μελέτες και ειδήσεις για τούς θησαυρούς του Μουσείου και της τέχνης γενικότερα. Η προετοιμασία του προχωρεί καλά μέ προοπτική νά κυκλοφορήσει μέσα στό πρώτο τρίμηνο του 2002. Η ικανοποίηση των Φίλων όφείλεται στό γεγονός ότι μέ ενέργειες του Διοικητικού Συμβουλίου τους έξασφαλίστηκαν Χορηγοί τόσο για τόν πρώτο όσο και για τόν δεύτερο τόμο!

Από την πλούσια ιστορία του Συλλόγου μας - και είναι χρήσιμο νά την θυμόμαστε - καταχωρούμε στό τεύχος αυτό τρείς πολύ αντιπροσωπευτικούς Πίνακες Άγορών αντικειμένων τέχνης για

τόν εμπλουτισμό των Συλλογών του Μουσείου, Δωρεών του Σωματείου προς τό Μουσείο για τήν αγορά έργων τέχνης ή τήν οικονομική ενίσχυση των Τμημάτων του και τέλος Δωρεών των μελών προς τόν Σύλλογο για τήν προώθηση των σκοπών του.

Η άτιμόσφαιρα των ήμερών της κυκλοφορίας του τεύχους αυτού θά είναι έορταστική. Στίς στήλες του θά διαβάσετε ενδιαφέροντα και ευχάριστα νέα. Τήν παρουσίαση των Συλλογών και των Τμημάτων του Μουσείου Μπενάκη καλύπτουν εδώ οί ώραϊες σελίδες για τήν Παϊδική Συλλογή του Μουσείου, ό,τι πιό κατάλληλο για τήν έορταστική διάθεση αυτών, πού τούς συγκινεί πάντοτε ή χάρη και ή χαρά των παιδιών και ή τέχνη στην

Εύλινο караβάκι που κρατούσαν τα παιδιά για τα κάλαντα των Χριστουγέννων και της Πρωτοχρονιάς, στα νησιά και τις παραθαλάσσιες περιοχές. Τμήμα Παιδικής Ηλικίας και Συλλογής Παιχνιδιών. Μουσείο Μπενάκη

ύπηρεσία της καλής άγωγής τους. Έλπίζουμε ότι ή σπουδαία Παιδική Συλλογή του Μουσείου Μπενάκη θά άνοίξει σύντομα για τό κοινό, και οί Φίλοι θά έχουν άλλη μιá καλή ευκαιρία νά ενισχύσουν και αυτό τό Τμήμα των δραστηριοτήτων του.

Σάς παρακαλούμε νά προσέξετε τίς άναγγελίες των προσεχών έκδηλώσεων στό Μουσείο καθώς και τίς πληροφορίες για τήν λειτουργία των Τμημάτων του Μουσείου, και σάς ευχόμαστε

Καλά Χριστούγεννα και

ευτυχισμένη και αισιόδοξη τήν είσοδο στό **Νέο Έτος 2002!**

Η ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΤΩΝ ΦΙΛΩΝ

Παρά την αναγκαστική παύση των εκδηλώσεων που επιβάλλουν πάντοτε οι καλοκαιρινές διακοπές και τα συνταρακτικά διεθνή γεγονότα που ακολούθησαν το απρόσμενο και πρωτοφανές στην παγκόσμια ιστορία πλήγμα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου στις Ηνωμένες Πολιτείες, πλούσια υπήρξε η δραστηριότητα των Φίλων και κατά το προηγούμενο εξάμηνο, σε διαλέξεις, εκδρομές, μονοήμερες εξορμήσεις, επισκέψεις σε εκθέσεις, ξεναγήσεις σε αρχαιολογικούς χώρους, συμμετοχή σε εγκαίνια του Μουσείου μας.

ΔΙΑΛΕΞΕΙΣ

Ακολουθώντας τον επιτυχημένο σχεδιασμό της προηγούμενης χρονιάς και ενθαρρυνόμενο από την εντυπωσιακή προσέλευση ακροατών που παρατηρήθηκε την περασμένη άνοιξη, το Δ.Σ. οργάνωσε και πάλι κύκλο διαλέξεων με ενιαίο θέμα, με στόχο την κατά το δυνατόν ολοκληρωμένη και εις βάθος εξέταση του συγκεκριμένου αντικειμένου από τους ειδικευμένους επιστήμονες. Εγκαινιάστηκε έτσι η θεματική ενότητα **Στα Βήματα του Πανσανία**, ένα μακρόπνοο πρόγραμμα, που θα συνεχιστεί κατά τα αμέσως επόμενα έτη. Το ανεκτίμητο οδοιπορικό του γνωστού περιηγητή του 2^{ου} αι. μ.Χ. αποτελεί την αφορμή για την εξοικειωσή μας με περιοχές της χώρας, που παρά το γεγονός ότι βρίσκονται σε άμεση γειτνίαση με την πόλη των Αθηνών (Ανατολική Στερεά, Πελοπόννησος) και διαθέτουν πλουσιότερη ιστορία και μεγάλο αριθμό μνημείων όλων των εποχών, είναι όμως σε μεγάλο βαθμό άγνωστες στους κατοίκους της πρωτεύουσας. Η έμφαση δίνεται όχι μόνο στα προεδραμμένα μνημεία των περιοχών αυτών, τα οποία καιτοι ευρέως γνωστά πάντοτε παρουσιάζουν ενδιαφέρον και αδιάγνωστες πτυχές, αλλά και στα μικρότερα, και σε εκείνα που ανακαλύφθηκαν ή μελετήθηκαν προσφάτως και δεν έχουν γίνει ακόμη προσια στο ευρύ κοινό.

Με βάση αυτό το σκεπτικό προγραμματίστηκαν τρεις διαλέξεις για τη Βοιωτία, πρώτο σταθμό της πορείας μας στα βήματα του Πανσανία, τις οποίες έκαναν ο προϊστάμενος της Θ' Εφορείας Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων, κύριος Βασίλειος Αραβαντινός, και η αναπληρώτρια προϊσταμένη της 1^{ης} Εφορείας Βυζαντινών Αρχαιοτήτων, υπεύθυνη για το νομό Βοιωτίας, κυρία Χάρις Ανδρεοπούλου-Κοιλάκου. Στις δύο πρώτες διαλέξεις-μαθήματα που έδωσε ο πρώτος ομιλητής στις 15 και 22 Οκτωβρίου, και με τη βοήθεια των διαφανειών, ξεδιπλώθηκε μπροστά στους παρευρισκομένους Φίλους ένας εν πολλοίς άγνωστος κόσμος, εκείνος του μυκηναϊκού βασιλείου του Ορχομενού, με τα μεγάλα τεχνικά επιτεύγματα του Γλα, της αποξήρασης της Κωπαΐδας, του "θησαυρού του Μινύου" και την εξαιρετική κρατική οργάνωση που το διέκρινε. Με το διεθνώς ανεγνωρισμένο επιστημονικό κύρος του ο κ. Β. Αραβαντινός εξοικείωσε τους ακροατές με τις νέες πινακίδες της Γραμμικής Β που ήλθαν στο φως με τις συνεχιζόμενες ανασκαφές και το πλήθος των νέων στοιχείων που αυτές αποκάλυπτον, αλλά και με τα παλαιότερα και τα νέα ευρήματα στην Τανάγρα, στις Θεσπίες, στην Άσκρα, στην Αλίαρτο, στο Γλα, στον Ορχομενό, στη Χαιρώνεια, πρωτίστως όμως στην ίδια τη Θήβα και την πολύπαθη ακρόπολή

της, την Καδμεία. Η αποκάλυψη του Βοιωτικού μνημειακού πλούτου συνεχίστηκε από την κα Χ. Κοιλάκου στις 5 Νοεμβρίου, η οποία μετέδωσε στους Φίλους όχι μόνο τις μοναδικές γνώσεις της για το σύνολο των παλαιοχριστιανικών, βυζαντινών, και μεταβυζαντινών μνημείων της περιοχής, αλλά και το πάθος του ερευνητή για το αντικείμενό του και το προσωπικό ενδιαφέρον του για την τύχη των αρχαιοτήτων της χώρας μας, που τόσο δεινοπάθησαν στο παρελθόν και συχνά εξακολουθούν να δεινοπαθούν. Η συνειδητοποίηση από τους παρευρισκομένους του γεγονότος ότι ακόμη και γνωστά μνημεία, όπως η Παναγία Σκριπού και ο μικρός Άγιος Σώζων στον Ορχομενό, εξακολουθούν να κρύβουν εκπλήξεις, που έρχονται στην επιφάνεια μετά τον καθαρισμό του εσωτερικού από τα νεότερα κονιάματα, όπως και η πρόσφατη ανακάλυψη ναϊσκων στις σπηλιές που περιβάλλουν την Κωπαΐδα με τοιχογραφίες της παλαιολόγιας περιόδου, προκάλεσε ιδιαίτερη αίσθηση.

Εκτός της εκ νέου γνωριμίας με το παρελθόν της πατρίδας μας, οι διαλέξεις και κυρίως ο καφές και τα κεράσματα στο πάντοτε ζεστό και οικείο Κυλικείο του δώματος στάθηκαν αφορμή για μια ακόμη επαφή μεταξύ των Φίλων και τη γνωριμία των παλαιών με τα νέα μέλη, πολλά εκ των οποίων προσήλθαν και στις τρεις διαλέξεις.

ΞΕΝΑΓΗΣΕΙΣ

Εγκαινιάζοντας τον κύκλο εκδηλώσεων **Γνωριμία με το Μουσείο μας**, η επιμελήτρια της βυζαντινής συλλογής του μουσείου, κυρία Αναστασία Δρανδάκη, ξενάγησε δύο ομά-

Η ομάδα των εκδρομικών στη Νέα Μονή της Χίου

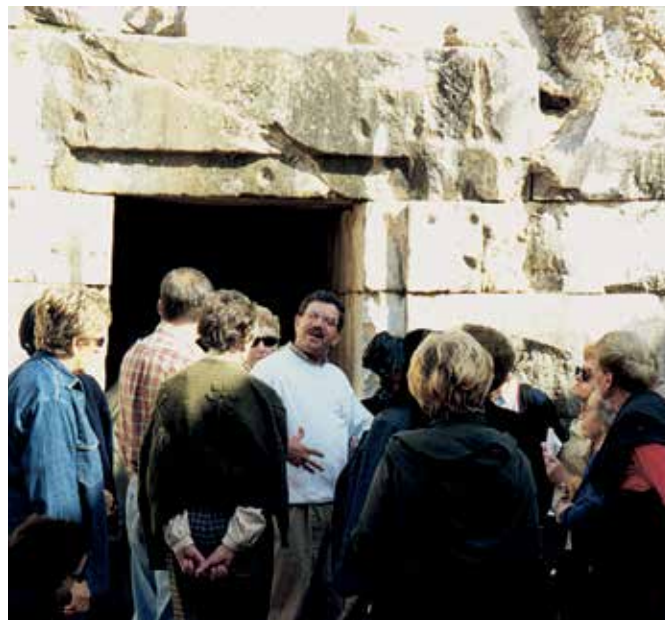
δες Φίλων στις 6 Οκτωβρίου στις αίθουσες που φιλοξενούν τα εκθέματα των βυζαντινών και πρώιμων μεταβυζαντινών χρόνων. Τα μέλη είχαν την ευκαιρία να απολαύσουν τα εκπληκτικά πορτραίτα του Φαγιούμ, τη συλλογή *terra sigillata* –μια από τις μεγαλύτερες και αξιολογότερες στον κόσμο-, τα εκτιθέμενα χειρόγραφα, αντικείμενα καθημερινής χρήσης, κοσμήματα, νομίσματα, εικόνες, άμφια, εκκλησιαστικά σκεύη, αποτειχισθέντα ψηφιδωτά και τοιχογραφίες, δείγματα όλα του υπερχλιετούς βίου της Βυζαντινής αυτοκρατορίας και της επιδίωξης του λαμπρού πολιτισμού της κατά την περίοδο της οθωμανικής κατάκτησης.

Στη συνέχεια, στις 3 Νοεμβρίου, σε δύο και πάλι διαδοχικές ξεναγήσεις λόγω της μεγάλης προσέλευσης Φίλων, η υπεύθυνη της λαογραφικής συλλογής, κυρία Κάτε Συνοδινού, απεκάλυψε τον πλούτο της καλλιτεχνικής παραγωγής του ελλαδικού και του μικρασιατικού ελληνισμού υπό βενετική, φραγκική, ή οθωμανική κυριαρχία στο 17^ο, 18^ο και 19^ο αιώνα. Ακόμη, μέσα από τις ενδυμασίες, την επίπλωση, τις δύο εντυπωσιακές σε διατήρηση και πληρότητα ξυλόγλυπτες αίθουσες υποδοχής Κοζανίτικων αρχοντικών του 18^{ου} αι., τα προσωπικά αντικείμενα, τα όπλα, τις υδατογραφίες των περιηγητών, τα ποικιλόμορφα αγγεία και πήλινα ή μεταλλικά σκεύη, τα λαϊκά μουσικά όργανα παρουσιάστηκαν όλες οι πτυχές του καθημερινού βίου, οι ποικίλες επιδράσεις που δέχθηκαν οι υπόδουλοι Έλληνες, οι επιδιώσεις του βυζαντινού παρελθόντος, αλλά και η αναβίωση της αρχαιότητας μετά την εθνική παλιγγενεσία του 1830 και οι αγωνιώδεις προσπάθειες για το συντονισμό με την ευρωπαϊκή πραγματικότητα της εποχής.

Η κυρία Φανή-Μαρία Τσιγκάκου, υπεύθυνη του τμήματος Ζωγραφικής, Χαρακτικών και Σχεδίων του Μουσείου, παρουσίασε με το μοναδικό της τρόπο την έκθεση: “Γιάννης Μόραλης - Άγγελοι, Μουσική, Ποίηση” σε δύο ομάδες Φίλων στις 27 Οκτωβρίου και στις 7 Νοεμβρίου. Αναπόσπαστο κομμάτι της έκθεσης, που περιέλαβε τα αντικείμενα που δώρισε προσφάτως ο μεγάλος Έλληνας ζωγράφος στο Μουσείο μας, καθώς και ορισμένα προσωπικά του θμητάρια που δάνεισε ειδικά για την έκθεση, είναι ο ογκώδης τόμος που εκδόθηκε συγχρόνως με αυτή, καρπός του πολυήμερου διαλόγου του καλλιτέχνη με τη Φανή-Μαρία Τσιγκάκου και με τη μακρά και γόνιμη προσωπική διαδρομή του στο χρόνο. Οι παρευρισκόμενοι είχαν τη σπάνια ευκαιρία να ακούσουν τις εντυπώσεις της από την εμπειρία αυτή –πρόκειται για την πρώτη φορά που ο ζωγράφος παραχωρεί παρόμοια “συνέντευξη”- και να δουν μέσα από τα μάτια της επιμελήτριας της έκθεσης τον κόσμο του Γιάννη Μόραλη.

Ο κύκλος **Γνωριμία με τα μουσεία και τα πνευματικά ιδρύματα των Αθηνών** περιέλαβε την ξενάγηση στις προϊστορικές συλλογές του μεγαλύτερου αρχαιολογικού μουσείου της χώρας, του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου Αθηνών, από την αρχαιολόγο, κυρία Μαρία Βλασσοπούλου, στην 1^η Δεκεμβρίου. Παρά το γεγονός ότι τα περισσότερα από τα εκθέματα ήταν ήδη γνωστά στους συμμετέχοντες, η μεστή και τόσο εμπειριστατωμένη περιήγηση της υπεύθυνης της συλλογής στον κόσμο του νεολιθικού ανθρώπου, της πρώιμης και μέσης Εποχής του Χαλκού, και ιδίως στον αξεπέραστης γοιτείας μυκηναϊκό πολιτισμό δημιούργησε στους ξεναγούμενους Φίλους την εντύπωση της εκ νέου γνωριμίας τους με την προϊστορική περίοδο του Ελλαδικού χώρου.

Στη διάρκεια του φθινοπώρου οργανώθηκαν στην πρωτεύουσα δύο μεγάλες εκθέσεις, τις οποίες επισκεφθήκαμε υπό την καθοδήγηση υπεύθυνων των αντίστοιχων ιδρυμάτων. Ο ιστορικός τέχνης, κύριος Θανάσης Σπηλιόπουλος, ξενάγησε τους Φίλους στην αναδρομική έκθεση “Νικόλαος Γύζης, ο μεγάλος δημιουργός” στην Εθνική Πινακοθήκη στις 14

Από την ξενάγηση στο θησαυρό του Μίνιου του Ορχομενού από τον κύριο Βασίλειο Αραβαντινό

Νοεμβρίου. Συγκεντρώνοντας ένα πρωτοφανή αριθμό έργων από τη συλλογή της Πινακοθήκης και ιδιωτικές συλλογές (πάνω από 110 πίνακες και 200 σχέδια), υπό την επιμέλεια της Νέλλης Μισιρλή, η έκθεση έδωσε τη δυνατότητα επαναπροσέγγισης της παραγωγής του μεγαλύτερου ίσως Έλληνα ζωγράφου του 19^{ου} αιώνα, που ξεκίνησε από το Σκλαδοχώρι της Τήνου για να εκλεγεί καθηγητής στην περιώνυμη τότε Ακαδημία του Μονάχου.

Μία εβδομάδα αργότερα, στις 21 Νοεμβρίου, οι Φίλοι ξεναγήθηκαν στην έκθεση “Ωρες Βυζαντίου” του Βυζαντινού και Χριστιανικού Μουσείου. Πρόκειται για μία από τις τέσσερις συνολικά ενότητες με αυτό το θέμα που οργάνωσε το Υπουργείο Πολιτισμού στο Μυστρά, τη Θεσσαλονίκη (Λευκός Πύργος και Επταπύργιο), και την Αθήνα. Τα μέλη μας μπόρεσαν να εισαχθούν στην οικουμενική ιδέα του Βυζαντίου, όπως την αντιλαμβάνονταν οι υπήκοοι του αυτοκράτορος ως και την Άλωση και με τον τρόπο που αντιμετωπίστηκε από την πληθώρα των λαών και κρατών που ήλθαν σε επαφή με το Ανατολικό Ρωμαϊκό κράτος στα 1.100 και πλέον χρόνια της ύπαρξής του. Ακόμη η έκθεση έδωσε την ευκαιρία στους επισκέπτες να αντιληφθούν τη δυνατότητα πολύπλευρης ανάγνωσης που παρέχουν τα βυζαντινά νομίσματα και τη συμβολή τους στην κατανόηση της προβολής του έργου του αυτοκρατορικού οίκου και της διοίκησης της αυτοκρατορίας.

ΕΚΔΡΟΜΕΣ

Η περίοδος εκδηλώσεων 2000-2001 έκλεισε με ένα πολυήμερο ταξίδι στη **Χίο**, από τις 18 έως τις 23 Μαΐου. Η περιήγηση στο μυροδόλο νησί ξεκίνησε από την πρωτεύουσα, όπου οι συμμετέχοντες ξεναγήθηκαν στο Αρχαιολογικό και στο Βυζαντινό Μουσείο, στη Βιβλιοθήκη Κοραή και το Εθνογραφικό και Λαογραφικό Μουσείο Αργέντη, στη μητρόπολη των Αγίων Βικτώρων. Εν συνεχεία γνώρισαν τις μαγευτικές αρχοντικές κατοικίες του Κάμπου, όπου διατηρείται το ευγενέστερο ίσως τμήμα της νεότερης αρχιτεκτονικής κληρονομιάς του νησιού μέσα σε μεθυστικής ομορφιάς φύση, τα μαστιχοχώρια, μοναδικό παγκοσμίως τόπο παραγωγής της μαστίχας, καθώς και τους εξαιρετικούς μεσαιωνικούς οικισμούς Μεστά, Πυργί, Ολύμπους. Στο γεωγραφικό και καλλιτεχνικό κέντρο του νησιού, τη Νέα Μονή, με την Κωνσταντινουπολίτικη αρχιτεκτονική και ψηφιδωτά και την προσφάτως ανακαινισμένη μεταβυζα-

ντινή τράπεζα, καθώς και στα παρακείμενα μεσαιωνικά χωριά Αυγώνυμα και Ανάβατο, ξεναγήθηκαν οι εκδρομείς πριν από την εξόρμηση στο δόρειο τμήμα του νησιού, όπου η φύση στάθηκε λιγότερο απλόχερη και το τοπίο πιο ασκητικό, αλλά και υποβλητικό. Δεν παρέλειψαν άλλωστε μία ημέρα πριν από την επιστροφή να μεταβούν και στις Οινούσους, το μικρό άγονο νησί, που γέννησε όμως ορισμένες από τις μεγαλύτερες εφοπλιστικές οικογένειες της χώρας, με τα εντυπωσιακά περιποιημένα σπίτια, τα γραφικά στενά, το αξιόλογο ναυτικό μουσείο.

Στις 22 Σεπτεμβρίου επαναλήφθηκε η καθιερωμένη πλέον μονοήμερη εξόρμηση στην **Άνδρο**, με την ευκαιρία της έκθεσης “Toulouse Lautrec, ο μύθος της γυναίκας” στο Μουσείο Γουλανδρή Σύγχρονης Τέχνης. Οι πολυπληθείς εκδρομείς απόλαυσαν τα έργα του πρωτοπόρου και τολμηρού ζωγράφου, ο προσωπικός και καλλιτεχνικός βίος του οποίου είχε ως κύριο άξονα τη Γυναίκα (μητέρα, σύντροφος, μούσα), με την πάντοτε διαφωτιστική ξενάγηση της ιστορικού της τέχνης, κυρίας Ελισάβετ Πλέσσα. Ακόμη επισκέφθηκαν την παράλληλη έκθεση με τον ίδιο θεματικό άξονα, τη Γυναίκα, ιδωμένη από Έλληνες καλλιτέχνες, καθώς και την έκθεση “Mater Natura” στο Ίδρυμα Κυδωνιέως. Μετά τον περίπατο στη γραφική πόλη με τα διατηρημένα αρχοντικά και τους πλακοστρωμένους δρόμους, η εκδρομή στην αρχοντική Άνδρο ολοκληρώθηκε με το γεύμα στο φιλόξενο περιβάλλον του ξενοδοχείου Περράκης στο γοητευτικό Κυπρί του Γαυρίου.

Ο θεματικός κύκλος **Στα Βήματα του Πανσυνία: Βοιωτία** εκτός των τριών διαλέξεων περιέλαβε τριήμερη εκδρομή στο χώρο από τις 9 έως τις 11 Νοεμβρίου. Οι δύο ομιλητές, κκ. Βασίλειος Αραβαντινός και Χάρις Ανδρεοπούλου-Κοιλάκου, ανέλαβαν να παρουσιάσουν στους Φίλους τα πολυάριθμα και εξαιρετικής ενίοτε σημασίας μνημεία της παραγνωρισμένης Βοιωτίας, συμπληρώνοντας τις ήδη διαφωτιστικές και αποκαλυπτικές συγχρόνως διαλέξεις, που είχαν δώσει λίγες ημέρες νωρίτερα στο αίθριο του Μουσείου. Οι εκδρομείς επισκέφθηκαν την πρώτη ημέρα τη μονή Σαγματά στην κορυφή του

όρους Ύπατος, όπου διατηρείται το καθολικό του 12^{ου} αι. με αξιόλογα μαρμαροθετήματα στο δάπεδο. Το Σάββατο περιηγήθηκαν τα αποστραγγιστικά έργα των Μινυών της Κοπαϊδας του 13^{ου} αι. π.Χ. και την ακρόπολη του Γλα, άγνωστο μέχρι πρότινος σπηλαιώδη ναΐσκο με τοιχογραφίες των παλαιολογικών χρόνων στις όχθες της αποξηραμένης λίμνης, το θησαυρό του Μινύου, εξαιρετο δείγμα των τεχνικών ικανοτήτων και της ευμάρειας του μυκηναϊκού βασιλείου του Ορχομενού, το ελληνιστικό θέατρο της πόλης, την Παναγία Σκριπού του 9^{ου} αι., ένα από τα σημαντικότερα οικοδομήματα της βυζαντινής ναοδομίας, το οποίο ουσιαστικώς αποκαλύπτεται τώρα εκ νέου μετά τους πρόσφατους καθαρισμούς στο εσωτερικό του, τον Άγιο Σώζοντα Ορχομενού, οι έως σήμερα άγνωστες τοιχογραφίες του οποίου αναφάνηκαν μετά τις τελευταίες καθαρέσεις των κονιαμάτων που τις κάλυπταν. Ακόμη ξεναγήθηκαν στο χώρο του πολυανδρίου της Χαϊρωνείας και στο κάστρο της Λιβαδειάς, την πρόσβαση στο μη επισκέψιμο εσωτερικό του οποίου εξασφάλισε η κυρία Χ. Κοιλάκου ειδικά για τους Φίλους. Η τόσο γενναϊόδωρη σε μνημεία και εντυπώσεις εκδρομή ολοκληρώθηκε με την επίσκεψη στην πόλη των Θηβών και στο Αρχαιολογικό Μουσείο, με επιστέγασμα την τιμητική για τα μέλη έκκληση που επεφύλασσε ο προϊστάμενος, κ. Β. Αραβαντινός, της ξενάγησης στα εργαστήρια συντήρησης της Εφορείας.

ΥΠΟΔΟΧΗ ΝΕΩΝ ΜΕΛΩΝ

Στις 15 Οκτωβρίου το Διοικητικό Συμβούλιο υποδέχθηκε 51 νέα μέλη, που έγιναν δεκτά σε δύο διαδοχικές κρίσεις στο τέλος της άνοιξης και στις αρχές του φθινοπώρου. Μετά από τη θερμή ομιλία του Προέδρου, κυρίου Λίνου Μπενάκη, οι νέοι Φίλοι ξεναγήθηκαν στις συλλογές του Μουσείου από το μέλος του Δ.Σ., κυρία Άρτεμη Σκουμπουρδή, και η υποδοχή ολοκληρώθηκε με την καθιερωμένη δεξίωση στο Κυλικείο του δώματος.

Σταύρος Ι. Αραβανιτόπουλος

Οι Φίλοι στο κάστρο της Λιβαδειάς με την κυρία Χάρι Κοιλάκου

ΔΩΡΕΕΣ ΤΩΝ ΜΕΛΩΝ ΠΡΟΣ ΤΟ ΣΩΜΑΤΕΙΟ 1999-2001

Το έργο του Σωματείου ενίσχυσαν με τις προσφορές τους τα ακόλουθα μέλη μας κατά τα τελευταία τρία χρόνια:

1999

Ευτυχία Γιαρμενίτη, Ελευθερία Κολόμβου, Χρήστος και Αλίκη Κουλουβάτου, Μαριλένα Κωνσταντοπούλου, Ελένη Ρεμπουτζάκου, Κωνσταντίνος Τσαμαδός, με το συνολικό ποσό των 215.000 δραχμών.

2000

Ευτυχία Γιαρμενίτη, Ιωάννης και Φαιδώρα Πεσμαζόγλου, Ελευθερία Κολόμβου, Ειρήνη Μαντζούνη, Καίτη Κόντου, Κωνσταντίνος και Τούλα Τσαμαδού, Αγγελική Αμάνδρυ, Αγγελική και Καλλιόπη Ζαλάππα, Χρήστος και Αλίκη Κουλουβάτου, Κωνσταντίνος και Μίνα Κουλουβάτου, Ισμήνη Ζάππα, με το συνολικό ποσό των 550.000 δραχμών.

2001

Ιφιγένεια Βαβουράκη, Ευδοκία Οικονομοπούλου, Σπύρος και Ισμήνη Ζάππα, Αλίκη Κουλουβάτου, Μαρίλη Μωραΐτου, Παύλος και Βίργω Βασδέκη, και εις μνήμην Αλ. Κουλουβάτου: Γεώργιος και Μαριλένα Γεωργιάδη, Αλέξανδρος και Ήβη Γεωργιάδη, Ιωάννης και Ειρήνη Μοσκαχλαϊδή, ζεύγος Ευαγγέλου Μαγκίρου με το συνολικό ποσό των 480.000 δραχμών.

ΜΝΗΜΗ ΕΙΡΗΝΗΣ ΚΑΛΛΙΓΑ

Το φθινόπωρο του περασμένου έτους αποχαιρέτησαμε για πάντα την Ειρήνη Καλλιγά, κόρη του ιδρυτή του Μουσείου, Αντώνη Μπενάκη, η οποία υπήρξε εξέχουσα προσωπικότητα της χώρας μας με πολύπλευρη, πολύχρονη, και ουσιαστική κοινωνική και πολιτιστική προσφορά, τόσο από τη θέση της ιδρύτριας, Προέδρου και Γενικής Εφόρου του Σώματος Ελληνίδων Οδηγών, όσο και από εκείνη της Προέδρου της Διοικούσας Επιτροπής του Μουσείου μας. Με απόφαση του Διοικητικού Συμβουλίου οι Φίλοι ανέλαβαν το μόνιμο ανθοστολισμό της εισόδου του κεντρικού κτηρίου του Μουσείου, του αρχοντικού που στέγασε όχι μόνο τα μέλη της οικογένειάς της, αλλά και το μεγάλο τους όραμα, στην πραγματοποίηση του οποίου η Ειρήνη Καλλιγά συνέβαλε με όλες τις δυνάμεις ως την τελευταία της πνοή.

Κασέλα ξυλόγλυπτη από τις τρεις πλευρές. Δωρεά Φίλων Μουσείου Μπενάκη εις μνήμην Κωνσταντίνου Μπενάκη. Διαστάσεις: ύψος 33 εκ, μήκος 76,5 εκ, πλάτος 35 εκ.

Το Διοικητικό Συμβούλιο για την περίοδο 2001-2002

Πρόεδρος:	Λίνος Γ. Μπενάκης
Α' Αντιπρόεδρος:	Νίκος Βασιλάτος
Β' Αντιπρόεδρος:	Καίτη Κόντου
Γεν. Γραμματεύς:	Σταύρος Ι. Αρβανιτόπουλος
Ταμίας:	Ιωάννης Κωνσταντινίδης
Μέλη:	Μαριλένα Γεωργιάδη Ιωάννης Γρηγοριάδης Λίζα Έβερετ Άρτεμις Σκουμπουρδή

Αναπληρωματικά μέλη: Μαρία Βενιέρη, Ανδρέας Μεταξάς, Ευφροσύνη Πιτσάκου

Επιτροπή Υποψηφιοτήτων: Ανθή Βαλσαμάκη, Μαρία Ρωμάνου, Κάτε Συνοδινού

ΓΝΩΡΙΜΙΑ ΜΕ ΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΜΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΠΑΙΔΙΚΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ ΚΑΙ ΣΥΛΛΟΓΗΣ ΠΑΙΧΝΙΔΙΩΝ

Το Τμήμα Παιδικής Ηλικίας και Συλλογής Παιχνιδιών του Μουσείου Μπενάκη ιδρύθηκε το 1991, με πυρήνα τη συλλογή της Μαρίας Αργυριάδη που άρχισε να συγκεντρώνεται από το 1970. Η συλλογή θα στεγαστεί στο Μέγαρο Βέρας Κουλούρα, στο Φάληρο, ένα από τα παραρτήματα του Μουσείου Μπενάκη. Περιλαμβάνει παιχνίδια αγοριών και κοριτσιών του ελλαδικού χώρου, από την αρχαιότητα ως τα μέσα του 20ού αιώνα, από την ευρύτερη περιφέρεια του ελληνισμού, καθώς και ευρωπαϊκά παιχνίδια του 18^{ου}, 19^{ου} και 20ού αιώνα, και παιχνίδια από την Αμερική, την Αφρική και τις χώρες της Ανατολής.

Στη συλλογή βρίσκονται ακόμα ενταγμένα βρεφικά και παιδικά ρούχα και αντικείμενα καθημερινής χρήσης σχετικά με τα στάδια της παιδικής ηλικίας, από διάφορες περιοχές της Ελλάδας. Μια ξεχωριστή ενότητα αποτελεί το πλούσιο φωτογραφικό υλικό σχετικό με το παιδί και το παιχνίδι, το αρχαιολογικό υλικό: έγγραφα, πιστοποιητικά γέννησης, βάπτισμα, απολυτήρια από σχολεία κ.α., καθώς και διβλία σχολικά, παιδικής λογοτεχνίας και της Παγκόσμιας ιστορίας του παιχνιδιού που συνθέτουν μια πλούσια, εξειδικευμένη βιβλιοθήκη.

Αφιερωμένο στην παιδική ηλικία, το υπό διαμόρφωση νέο αυτό μουσειακό παράρτημα έχει ως στόχο την κάλυψη, μελέτη, προβολή και παρουσίαση στο ευρύτερο κοινό όλων των εκφράσεων και πτυχών του πλούσιου θέματος, Παιδί και Παιχνίδι, και παράλληλα την ανασύνθεση της καθημερινής ζωής των παιδιών κατά τον 18^ο, 19^ο και 20^ο αιώνα, καθώς και την καταγραφή των ενδιαφερόντων και εμπειριών τους, μέσα στον κύκλο του χρόνου- από τη γέννηση μέχρι το γάμο (ανατροφή, παιχνίδι, εκπαίδευση)

Το προσωπικό του Τμήματος διερευνά τις σχέσεις του παιδιού με το παιχνίδι και συγκεντρώνει στοιχεία για τη θέση του παιδιού στην παραδοσιακή κοινωνία συγκροτώντας έτσι ένα αρχείο λαογραφικών πληροφοριών.

Μια άλλη προσπάθεια είναι να συγκεντρωθούν τα έθιμα, κυρίως τα παιδικά που έχουν σχέση τόσο με τις θρησκευτικές γιορτές, όσο και με τη βλάστηση και τις γεωργικές εργασίες, περισσότερα από τα οποία εντάσσονται σε δύο μεγάλες περιόδους: το χειμερινό ηλιοστάσιο (χειμωνιάτικοι αγυρμοί), ειδικά ανάμεσα στα Χριστούγεννα και τα Θεοφάνια (Δωδεκαήμερο), και την εαρινή ισημερία (ανοιξιάτικοι αγυρμοί), που τελούνται την άνοιξη και κυρίως το Πάσχα.

Σε αυτή τη δημοσίευση αναφέρονται τα έθιμα που συνδέονται με τις γιορτές των Χριστουγέννων και της Πρωτοχρονιάς, όπως τα κάλαντα, το χριστουγεννιάτικο δέντρο με τα στολίδια του, τα πανηγυριώτικα παιχνίδια και η σαρανταποδαρούσα. Πρωταρχική θέση ανάμεσά τους παίρνουν η μορφή του Χριστού- βρέφους με τις φιγούρες της Φάτης και του ελληνικού και ευρωπαϊκού Αϊ Βασίλη.

Όποιο παιδί δεν είπε τα κάλαντα με το τριγωνικό σήμαντρό του, όποιο δεν κοίταζε τη νύχτα των Χριστουγέννων να βρει ανάμεσα σε όλα τα άστρα το λαμπερό άστρο των Μάγων, όποιο δεν βρήκε κάτω απ' το χριστουγεννιάτικο δέντρο τα δώρα του ή δεν ένοιωσε την προσμονή των γιορτών, τότε όλη η γοητεία και η μαγεία των Χριστουγέννων χάθηκαν μαζί με τις ωραιότερες αναμνήσεις της παιδικής του ηλικίας.

Μέγαρο Βέρας Κουλούρα

Τα κάλαντα

Χριστούγεννα πρωτούγεννα, πρώτη γιορτή του χρόνου, για βγείτε, δες τε, μάθετε, που ο Χριστός γεννάται...

Τα παιδικά τραγούδια των Χριστουγέννων της Πρωτοχρονιάς και των Φώτων, γνωστά σαν Κάλαντα (από το λατινικό Calendae- Καλένδες- που για τους Ρωμαίους σήμαινε την πρώτη μέρα του χρόνου), είναι ένα έθιμο το οποίο χρονολογείται από την αρχαιότητα. Συγκεκριμένα προέρχεται από τα "Χελιδονίσματα", τα τραγούδια που έψαλλαν τα παιδιά κατά την ανοιξιάτικη ισημερία του Μάρτη, κρατώντας το ομοίωμα ενός ξύλινου χελιδονιού.

Με την εξάπλωση του χριστιανισμού, τα τραγούδια αυτά δεν περιορίστηκαν μόνο στην γιορτή της άνοιξης, αλλά απλώθηκαν και στις γιορτές του Δωδεκαήμερου, που ξεκινούν με τη γέννηση του Χριστού (Χριστούγεννα), συνεχίζονται με την Πρωτοχρονιά (γιορτή του Αγίου Βασιλείου) και καταλήγουν με τη βάπτισμα του Χριστού (Θεοφάνια)

Τα κάλαντα είναι λαϊκά τραγούδια, που δεν έχουν μόνο θρησκευτικό χαρακτήρα, αλλά ευχητικό και εγκαμιαστικό, με ευχές και επαίνους για τους ανθρώπους στους οποίους απευθύνονται. Άλλοτε, όταν τα ημερολόγια δεν ήταν διαδεδομένα και οι άνθρωποι δεν είχαν ακριβή συνείδηση του χρόνου, τα τραγούδια αυτά ήταν ο προάγγελος του ερχομού των γιορτών. Το δρόμο της παραμονής των Χριστουγέννων, μικροί και μεγάλοι με λαχτάρα περίμεναν να ακούσουν μπροστά από την πόρτα τους τις παιδικές φωνές, που θα μνημούσαν τη γέννηση του Χριστού. Το χαρμόσυνο τραγούδι τους το συνόδευαν με πολύ απλά μουσικά όργανα, ένα τύμπανο, μία τραμπούκα και το τριγωνικό σήμαντρό τους.

Καραβάκια και εκκλησούλες για τα κάλαντα

Στην Ελλάδα, τα κάλαντα των Χριστουγέννων και της Πρωτοχρονιάς είχαν και έχουν πληθώρα παραλλαγών από τόπο σε τόπο. Σε παλαιότερους χρόνους τα παιδιά κρατούσαν ένα άστρο χριστουγεννιάτικο για κάθε σπίτι ή ένα φανάρι για την Πρωτοχρονιά. Αργότερα στα ορεινά μέρη τραγουδούσαν τα κάλαντα κρατώντας το ομοίωμα μιας φωτισμένης εκκλησίας (συνήθως της Αγιά-Σοφιάς), που έφτιαχναν τα ίδια, και στόλιζαν με καμπανάκια και χρωματιστά χαρτιά, ενώ στα νησιά και τις παραθαλάσσιες περιοχές κρατούσαν φωτισμένα καράβια από ξύλο, ή από τσίγκο, ή από καλάμι ακόμα και από ύφασμα.

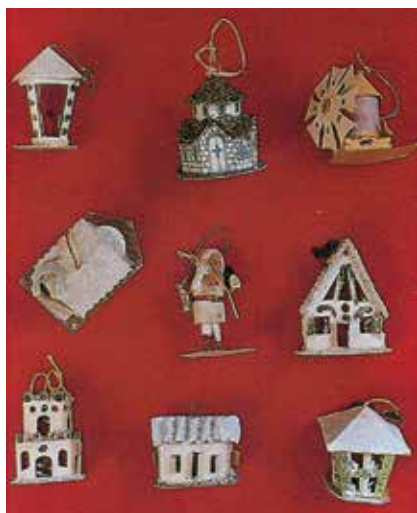
Τα περισσότερα από αυτά τα φωτισμένα καράβια, φανάρια της θρακικής, γιορτινής εξόδου των παιδιών, δεν ήταν τυχαίες κατασκευές αλλά οι καταστούλιστες και πολύχρωμες μικρογραφίες των γνώριμων καραβιών, όπου δούλευαν οι ναυτικοί, ο ανδρικός δηλαδή πληθυσμός του τόπου. Οι νοικοκυρές -μάνες, αδελφές, αρραβωνιαστικίες και σύζυγοι- περίμεναν με λαχτάρα τον ερχομό των παιδιών, όχι μόνο για το μήνυμα της ημέρας, αλλά και για να ακούσουν ευχές για τον αγαπημένο τους και να δουν, έστω σε μικρογραφία, το καράβι με το οποίο ταξίδευαν.

Το χριστουγεννιάτικο δέντρο

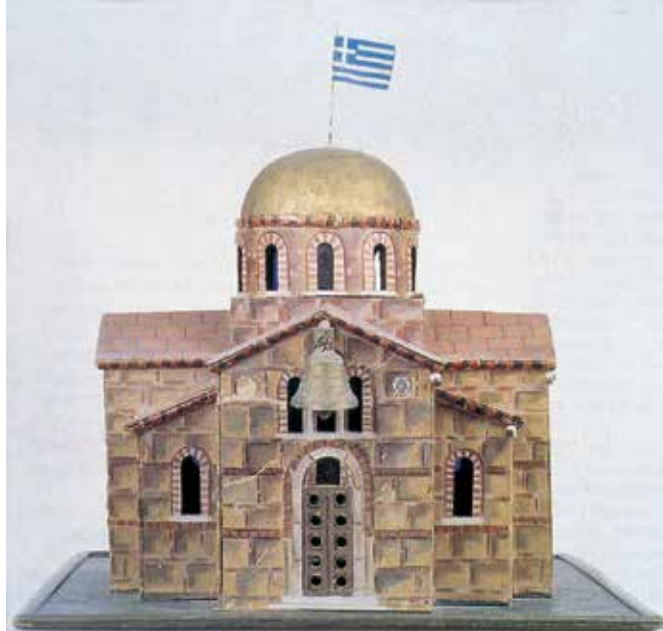
Στην Ελλάδα η πρώτη μορφή του δέντρου των Χριστουγέννων, ήταν τα κλαριά της μυρτιάς ή της ελιάς που έστηναν στα σπίτια τους οι χωρικοί. Η πρώτη χρήση του δέντρου και του στολισματός του συμβόλιζε την αναβλάστηση και την καινούργια ζωή, σε αντίθεση με τη νέκρωση του χειμώνα, γι' αυτό και το κλαρί έπρεπε να είναι καταπράσινο και αειθαλές.

Το χριστουγεννιάτικο έλατο, γνωστό σήμερα σε όλη την Ευρώπη και την Αμερική σαν αναπόσπαστο μέρος της γιορτής, πρωτοεμφανίστηκε στη Γερμανία στις αρχές του 16^{ου} αι., αρχικά στις διάφορες συντεχνίες και αργότερα στα σπίτια. Κατά τον 18^ο αι., το έθιμο απλώθηκε στην υπόλοιπη Ευρώπη, αρχικά στις αυλές και στα αριστοκρατικά σπίτια και προς το τέλος του 19^{ου} αι., έγινε προσιτό σε κάθε κοινωνική τάξη.

Στο Erzgebirge, τη δασώδη περιοχή των Αλπεων μεταξύ Γερμανίας και Ιταλίας, γνωστή για τα ξύλινα παιχνίδια της, κατασκεύαζαν και κατασκευάζουν ακόμα ένα ιδιαίτερα ιδιόμορφο ξύλινο δέντρο. Αποτελείται από έναν κεντρικό άξονα που καταλήγει σε έναν μεγάλο έλικα και από τέσσερις ή πέντε επίπεδες βάσεις που σχηματίζουν μια πυραμίδα. Πάνω σε κάθε βάση υπάρχει από μία σκηνή της φάτνης- η γέννηση, οι Μάγοι με τα δώρα καθώς και οι φιγούρες που την απαρτίζουν.

Ευρωπαϊκά στολίδια του δέντρου, τα περισσότερα από τα οποία κατασκευάζονταν στην Αγγλία και την Γερμανία, από γυαλί, χρωματιστά χαρτιά ή γύψο. 19^{ος} αιώνας. Τμήμα Παιδικής Ηλικίας και Συλλογής Παιχνιδιών. Μουσείο Μπενάκη

Βυζαντινό εκκλησάκι – ομοίωμα της Αγίας Σοφίας, που κρατούσαν τα παιδιά για τα κάλαντα των Χριστουγέννων και της Πρωτοχρονιάς, στα ορεινά μέρη της Ελλάδας. Κατασκευάστηκε από τον Θάνο και Μαρίκα Βελουδίου, στη δεκαετία του 1920. Τμήμα Παιδικής Ηλικίας και Συλλογής Παιχνιδιών. Μουσείο Μπενάκη

Αναμμένα κεριά στις άκρες κάθε βάσης θερμαίνουν τον γύρω αέρα, ο οποίος μεταδίδει στον έλικα και τις επίπεδες βάσεις μια περιστροφική κίνηση.

Στην Ελλάδα το χριστουγεννιάτικο έλατο πρωτοστήθηκε κατά τον 19^ο αι., στα ανάκτορα του Όθωνα από τους Βαυαρούς, πρώτα στο Ναύπλιο και αργότερα στην Αθήνα. Από τότε το στόλιζαν σε όλη την Ελλάδα- αρχικά στις πλατείες των μεγάλων πόλεων, στα μαγαζιά και στα αστικά σπίτια- με κεράκια, αστέρια, γλυκά, ψεύτικο χιόνι και μικρά παιδικά παιχνίδια. Στην επαρχία οι νοικοκυρές πολλές φορές έπλεκαν ένα χριστουγεννιάτικο δέντρο με το βελονάκι.

Υπάρχουν πολλές θεωρίες για τον συμβολισμό του και μύθοι για την προέλευσή του. Αν πιστέψουμε ότι είναι συνδεδεμένο με τον Αδάμ και την Εύα, τότε μπορεί να θεωρηθεί δέντρο της γνώσης, κατά μερικούς, της Συμπόνιας κατ' άλλους ή ακόμα και του Παραδείσου. Γι' αυτό το βλέπουμε πολλές φορές στολισμένο με μήλα.

Σε εδάφιο του Venatus Fornutatus, ο οποίος πέθανε γύρω στο 600 μ.Χ., υπάρχει η εξής αναφορά για αυτό το δέντρο.

Mighty fruitfulness, a sweet and splendid tree,
Thy laden bough bears fruit like no other.

Τα στολίδια του δέντρου

Στην Ελλάδα οι χωρικοί κρεμούσαν από τα κλαριά της ελιάς ή της μυρτιάς που έστηναν στα σπίτια τους φρούτα και καρπούς, κυρίως καρύδια που ήταν την περίοδο αυτή οι πιο αντιπροσωπευτικοί της σοδειάς. Σε νεότερα χρόνια κυρίως τη δεκαετία του 1920, οι καρποί, τα φρούτα και τα νομίσματα τυλίγονταν με χρυσοχαρτά ή βάφονταν με χρυσομπογιά. Γνωστά ήταν και τα στολίδια από ζυμαρί, χαρτί, γύψο και αργότερα από φυσητό γυαλί τα οποία έφτιαχναν οι πανηγυράδες και πουλούσαν από τους πάγκους τους καθ' όλο το Δωδεκαήμερο, μαζί με τα άλλα πανηγυριώτικα παιχνίδια. Από λάσπη έφτιαχναν και τα ίδια τα παιδιά, ανθρωπόμορφα ή ζωόμορφα στολίδια τα οποία ξέραιναν στον ήλιο ή τη θράκα του τζακιού.

Στην Ευρώπη κυρίως προς το τέλος του 19^{ου} αι., υπήρχαν στο εμπόριο στολίδια και γιρλάντες, περισσότερα από τα οποία κατασκευάζονταν στην Αγγλία και την Γερμανία, από γκοφρέ χρωματιστά χαρτιά, γυαλί και γύψο. Από τα πιο κοινά ήταν οι γιρλάντες, οι χρωματιστές γυάλινες μπάλες, τα

Αναπαράσταση καταστήματος με ευρωπαϊκά παιχνίδια τις ημέρες των Χριστουγέννων και της Πρωτοχρονιάς. Τμήμα Παιδικής Ηλικίας και Συλλογής Παιχνιδιών. Μουσείο Μπενάκη

γυάλινα μικρά χρωματιστά παιχνίδια, τα αστέρια, τα αγγελουδάκια, τα ζαχαρένια κουνκλάκια και οι μικρές ζωγραφιστές χαρτοκατασκευές περασμένες με χρυσόσκονη που παρίσταναν σπίτια, εκκλησουέλες αστέρια, καμπάνες, ζωάκια και κοσμήματα.

Στη βάση του δέντρου υπήρχε η Φάτνη ή μόνο ο μικρός Χριστός, μια κούκλα μωρό, συνήθως κέρινη, που στόλιζαν με αστέρια και αγγελουδάκια. Απαραίτητο στολίδι ήταν τα μικρά χρωματιστά λαμπάκια που άναβαν κατά τη διάρκεια της νύχτας.

Χριστουγεννιάτικα ελληνικά παιχνίδια

Στην Ελλάδα των αρχών του 20ού αιώνα μέχρι και το 1960, από τα πιο κοινά πανηγυριώτικα χριστουγεννιάτικα παιχνίδια που μπορούσε κανείς να βρει στις λαϊκές αγορές ή στους χριστουγεννιάτικους πάγκους, ήταν εκείνα που οι λαϊκοί τεχνίτες έφτιαχναν ένα μήνα πριν από τις γιορτές στο σπίτι τους, κυρίως το απόγευμα γιατί οι περισσότεροι δούλευαν το πρωί για το μεροκάματο. Τα αυτοσχέδια αυτά χειροποίητα παιχνίδια ήταν ξύλινα, τσίγκινα ή χάρτινα-μυλαράκια, γιο-γιο, ροκάνες, γιο-γίο και πολλά πήλινα και γύψινα που παρίσταναν τις φιγούρες και τα ζώα της Φάτνης, Αϊ-Βασίληδες, αγγέλους και μικρούς Χριστούς. Οι πήλινοι κουμπαράδες ήταν το συνηθισμένο και συμβολικό δώρο των παιδιών για την Πρωτοχρονιά. Το πλήθος των κουμπαράδων που κυκλοφορούσαν στους πανηγυριώτικους πάγκους μας φέρνει στη μνήμη την παιδική συνήθεια της αποταμίευσης.

Οι μικρο-κατασκευαστές τσίγκινων παιχνιδιών, για να προμηθευτούν τον τσίγκο, μάζευαν από τα σκουπίδια τσίγκινα κουτιά λαδιού ή τσίγκινες κονσέρβες, τις έβραζαν για να καθαρίσουν, έβγαζαν τους δύο πάτους και αφού τις έκοβαν και τις ίσιωναν τις μετέτρεπαν σε παιχνίδια.

Η Οδός Αιόλου

Αν γυρνούσαμε το χρόνο πίσω, στη δεκαετία του 1920, από τις πιο αντιπροσωπευτικές εικόνες που μπορούσε να αντικρίσει κανείς στην Αθήνα τις ημέρες των Χριστουγέννων και της Πρωτοχρονιάς ήταν η αγορά της οδού Αιόλου. Εκεί ήταν παρατεταγμένα τα καροτσάκια-ξύλινοι πάγκοι-των πανηγυράδων, φορτωμένοι με κάθε λογής παιχνίδια. Οι πωλητές διαλαλούσαν το εμπόρευσμά τους το οποίο απευθυνόταν σε πελάτες που κατέβαιναν στην αγορά από τους συνοικισμούς, τις γειτονιές αλλά και την Αθήνα, μόνοι τους ή με τα παιδιά τους, για να αγοράσουν φθηνά παιχνίδια. Εκεί θα βρίσκαμε τους πάγκους των πανηγυράδων, στολισμένους με

πήλινα, γύψινα, τσίγκινα και ξύλινα παιχνίδια, χειροποίητα ως επί το πλείστον, που φάνταζαν όχι τόσο για την τελειότητα κατασκευής, όσο για την ποικιλία των χρωμάτων και την ευρηματικότητα του τεχνίτη που τα είχε φτιάξει.

“Παιχνίδια του λαού, καμωμένα από το λαό προορισμένα πάλι για τα παιδιά του λαού- κανένας άλλος δεν τα καταδέχεται- κείνται περιφρονημένα δίπλα στους τοίχους, στα πεζοδρόμια ενός δρόμου που μας δίνει την συγκινητική εικόνα του κακού γούστου, αλλά μαζί και της πάλης ενός γνήσιου καλλιτεχνικού αισθήματος προς νέες προϋπόθεσης ζωής. Επέρασα κι εγώ πολλές φορές δίπλα σας χωρίς να σας προσέξω...”

Μέσα μου δεν είχε συντελεστεί η κατάλληλη προετοιμασία για την κατανόηση των αρετών σας... Κάποτε εσταμάτησα και εννόησα εις κάποιες αναλαμπές που φωτίζουν το αόρατο” (Δ. Π. Πικιώνη, *Τα παιχνίδια της οδού Αιόλου*)

Σήμερα, οι πανηγυριώτικοι πάγκοι της οδού Αιόλου δεν υπάρχουν πια. Χάθηκαν, μαζί με τις ωραιότερες αναμνήσεις της παιδικής μας ηλικίας.

Ο ελληνικός Αϊ Βασίλης

Από τις πιο αγαπημένες μορφές των παιδιών τις ημέρες της Πρωτοχρονιάς, που συγχρόνως έχουν και έντονο συμβολικό χαρακτήρα, ήταν και είναι ο Άγιος Βασίλειος ή Αϊ-Βασίλης.

Για τον ελληνικό λαό η μορφή του Αγίου Βασιλείου ήταν συνδεδεμένη με την καλοτυχία, την ευτυχία και την ευλογία που θα φέρει ο καινούργιος χρόνος. Τον θεωρούσαν προστάτη των φτωχών, διδάσκαλο και παιδαγωγό. Όπως αναφέρει ο λαογράφος Δημ. Λουκάτος, όταν ακόμα στην Ελλάδα τα Χριστούγεννα γιορτάζονταν με λατρευτική αυτοτέλεια, χωρίς να ανακατεύονται με τα γενικότερα έθιμα του Νέου Χρόνου, ο Αϊ-Βασίλης ήταν ένας καθαρά πρωτοχρονιάτικος άγιος, κάτι ανάμεσα στον πραγματικό ιεράρχη της Καισαρείας και σε ένα συμβολικό πρόσωπο του Ελληνισμού που ξεκινούσε από τα βάθη της ελληνικής Ασίας κι έφτανε την ίδια μέρα σ'όλα τα πλάτη, από τον Πόντο ως την Επτάνησο κι από την Ήπειρο ως την Κύπρο. Ξεκινούσε σαν μεσαιωνικός πεζοπόρος, αμέσως μετά τα Χριστούγεννα, με το ραβδί στο χέρι και περνούσε από τους διάφορους τόπους, καλόβολος πάντα και κουβεντιαστής.

Δεν κρατούσε κοφίνι στην πλάτη του, ούτε σακί φορτωμένο με δώρα. Εκείνο που έφερνε στους ανθρώπους ήταν περισσότερο συμβολικό: η καλή τύχη και η ιερατική ευλογία του. Το μόνο κάπας πιο συγκεκριμένο ήταν το μαγικό ραβδί του, που με θαυμαστό τρόπο βλάσταιναν κλαδιά και ζωντάνευαν πέρδικες, σύμβολα θαλερότητας και ζωής, τα δώρα δηλαδή που θα μπορούσε να μοιράσει στους ευνοούμενους του. Εδώ δεν μας ενδιαφέρει, τονίζει ο Δημ. Λουκάτος, τόσο η δοξαστική θέση του πρωτοχρονιάτικου αγίου, όσο η ειδικότερη μορφή και

Πανηγυριώτικος πάγκος στην οδό Αιόλου. Τμήμα Παιδικής Ηλικίας και Συλλογής Παιχνιδιών. Μουσείο Μπενάκη

εμφάνισή του, σαν ελληνική προσωποποίηση του Καινούργιου Χρόνου, που μας χρειάζεται για να την αντιπαραθέσουμε στον Saint Nicolas, τον Pere Noel και τον καλοθρεμμένο Santa Claus των Δυτικών, με τα κόκκινα βασιλικά ρούχα και την ερμίνα του, την κάτασπρη γενειάδα του και το ύφος του καλοβολεμένου νοικοκύρη, που απέχει τόσο πολύ από τον δικό μας Αϊ-Βασίλη. Γιατί ο Άγιος της Καισαρείας ήταν Μικρασιάτης, μελαψός και πέθανε μόλις 50 χρόνων.

Η Φάτνη

Η Φάτνη, η απεικόνιση της Θείας Γέννησης, θεωρείται περισσότερο ένα θεατρικό σκηνικό, που δεν μας επιτρέπεται να την τοποθετήσουμε στα παιδικά παιχνίδια, παρ'όλο που από τον 19^ο αιώνα την συναντούμε πολλές φορές σαν παιχνίδι και σαν χαρτοκοπτική. Δεν μπορούμε άλλωστε να παραλείψουμε το γεγονός ότι τα παιδιά θεωρούν παιχνίδι την απασχόληση της κατασκευής μιας φάτνης ή το στήσιμο των θρησκευτικών μορφών που την απαρτίζουν. Σε αυτοβιογραφικά κείμενα και ζωντανές περιγραφές αναμνήσεων, η Φάτνη αναφέρετε ως ασυναίσθητο πρότυπο παιδικών παιχνιδιών.

Οι γονείς καλούσαν τα παιδιά τους να συμμετάσχουν στο στήσιμο της Φάτνης, ή να κατασκευάσουν από λάσπη και να χρωματίσουν τα ίδια τους βουκάλια, το γαιδουράκι, το βόδι και τα πρόβατα, τα καλόβολα αυτά ζώα που με τα χνώτα τους ζέσταναν το βρέφος στη φάτνη, τις θρησκευτικές φιγούρες και ιδιαίτερα τον Χριστό βρέφος. Ακόμα και ο παπάς, καλούσε όλα τα παιδιά να κάνουν κάτι για τη φάτνη της Καθολικής εκκλησίας της ενορίας τους. Έτσι, μέσα από το παιχνίδι, τα παιδιά μάθαιναν για τον Ιωσήφ, τη Μαρία, για το πόσο φτωχός γεννήθηκε ο Χριστός. Σε περιοχές που όλοι ζούσαν φτωχικά και τα παιδιά δεν είχαν ούτε παπούτσια να φορέσουν, δέχονταν τη φτώχεια με ανέχεια. Υπήρχαν περιπτώσεις που πάνω στο παιχνίδι, τα παιδιά χρησιμοποιούσαν τη φάτνη σαν πρότυπο για να φτιάξουν μια σπηλιά για τα παιχνίδια τους.

Ο Μικρός Χριστός

Επί αιώνες ολόκληρους μια κούκλα που απεικόνιζε τον μικρό Χριστό, ήταν βασικά για τους Καθολικούς, το κατεξοχήν χριστουγεννιάτικο δώρο προς τα παιδιά, σαν να αναζητούσαν από το βρέφος αυτό έναν προστάτη σύντροφο των παιδιών τους. Κατά τη διάρκεια των Χριστουγέννων, στις αγορές των παιχνιδιών στην Ισπανία, την Ιταλία, τη Γαλλία και άλλων ρωμαιοκαθολικών χωρών, οι προθήκες και οι πάγκοι γέμιζαν με το μωρό-Χριστό στην κούκλα. Στο πέρασμα των αιώνων το μωρό αυτό που κάποτε συμβόλιζε τον μικρό Χριστό, κατέληξε στην οποιαδήποτε μορφή κούκλας-μωρού, αφού κατασκευάστηκε από όλα τα δυνατά υλικά, κερι, ξύλο, πορσελάνη, πεπιεσμένο χαρτί, πλαστικό και ύφασμα.

Για να νοιώσουν πιο κοντά τους τα παιδιά τον Χριστό, έπρεπε να του δώσουμε ανθρώπινη μορφή και να πιστέψουμε ότι πέρασε όλα τα ηλικιακά στάδια ενός κοινού ανθρώπου. Στην ανθρωπόμορφη αυτή αντίληψη ο Χριστός ξεκινά τη ζωή του από τα παιδικά χρόνια. Υπάρχουν άπειρες ιστορίες για τα παιδικά χρόνια του Χριστού που προορίζονταν για τα παιδιά, σαν μοναδικό παράδειγμα προς μίμηση, ακόμα και ιστορίες για τα παιχνίδια του. Στα Απόκρυφα Ευαγγέλια του Απόστολου Θωμά (1959:150-153), ο μικρός Ιησούς είναι πέντε χρονών και έξω από το σπίτι του στη Ναζαρέτ, παίζει με φίλους του. Μετά τη βροχή φτιάχνει πηγαδάκια που γεμίζει νερό, μαζεύει λάσπη και φτιάχνει πουλάκια από πηλό στα οποία δίνει ζωή και αυτά πετάνε. Άλλοτε ο μικρός Χριστός απεικονίζεται να παίζει με σαλουνόφουσες (Jeux et Jouets Religieux, 1987:7-8), μια απεικόνιση στην οποία

πολλοί μελετητές έχουν δώσει συμβολικές και φιλοσοφικές προεκτάσεις.

Το έθιμο της Σαρανταποδαρούσας

Η Σαρανταποδαρούσα είναι ένα καθαρά ελληνικό παιδικό έθιμο που προέρχεται από το λατρευτικό έθιμο των μεγάλων, της κυρά Σαρακοστής, μιας σοβαρής καλόγιας από χαρτόνι με επτά πόδια, συμβολικής απεικόνισης της κυρά-Σαρακοστής. Όταν τα ημερολόγια δεν ήταν διαδεδομένα και οι άνθρωποι δεν είχαν ακριβή συνείδηση του χρόνου, με την καλόγια αυτή είχαν μια πλήρη αντίληψη του χρόνου που θα διαρκούσε η περίοδος της νηστείας των Σαραντα ημερών πριν το Πάσχα. Κόβοντας κάθε Σάββατο από ένα πόδι, έφταναν στο τελευταίο του Μ. Σαββάτου, του τέλους της νηστείας τους. Η κυρά-Σαρακοστή των ενηλίκων διασκευάστηκε από τα παιδιά σε Σαρανταποδαρούσα για τις ημέρες των Χριστουγέννων. Την Σαρανταποδαρούσα την κατασκεύαζαν από χαρτόνι 40 μέρες πριν από τα Χριστούγεννα, συγκεκριμένα στις 14 Νοεμβρίου που ξεκινούσε η περίοδος της νηστείας των σαράντα ημερών των Χριστουγέννων.

Σε αντίθεση με την αυστηρή μορφή της κυρά-Σαρακοστής, η Σαρανταποδαρούσα απεικόνιζε ένα γελαστό κοριτσάκι με επτά πόδια, που συμβόλιζε την χαρούμενη προσμονή των γιορτών.

Για να φτιάξουν τα παιδιά την Σαρανταποδαρούσα, αφού σχεδίαζαν πάνω σε ένα χαρτόνι τη φιγούρα του κοριτσιού με τα επτά πόδια, έκοβαν το περίγραμμα με ένα ψαλίδι. Το πρόσωπο που έπρεπε να έχει χαρούμενη έκφραση το χρωμάτιζαν με έντονα χρώματα. Την κρεμούσαν από ένα καρφί και κάθε Σάββατο έκοβαν από ένα πόδι. Το τελευταίο θα ήταν για την εβδομάδα των Χριστουγέννων.

Άλλα χριστουγεννιάτικα αθύρματα

Πολυάριθμα στην Ευρώπη κατά τον 19^ο αιώνα και στην Ελλάδα από τον 20^ο αιώνα, ήταν τα επιτραπέζια παιχνίδια και οι χαρτοκοπτικές θρησκευτικού περιεχομένου, με σκηνές από τη γέννηση και γενικά χριστουγεννιάτικα και Πρωτοχρονιάτικα θέματα. Υπήρχαν και οι ζωγραφιές (λιθογραφημένες απεικονίσεις προσώπων ή αναπαραστάσεις σκηνών που σχετίζονταν με τις δύο αυτές γιορτές της χριστιανοσύνης), ανάμεσά τους ξεχωρίζουν οι άγγελοι, οι φάτνες και οι Αϊ-Βασίληδες. Τα παιδιά τις αγόραζαν και έπαιζαν διάφορα παιχνίδια όπως το πλακωτό, ή τις κολλούσαν σε λευκώματα. Παιχνίδια θα μπορούσαν να θεωρηθούν και οι ευχετήριες Χριστουγεννιάτικες και Πρωτοχρονιάτικες κάρτες, τις οποίες έστελναν μεταξύ τους τα παιδιά ή έφτιαχναν με αυτές διάφορες χαρτοκοπτικές και άλλα χάρτινα παιχνίδια.

Μαρία Αργυριάδη

Κούκλα από κερι που απεικονίζει το μικρό Χριστό, το κατεξοχήν χριστουγεννιάτικο δώρο των Καθολικών προς τα παιδιά τους. Αρχές 20^{ου} αιώνα. Τμήμα Παιδικής Ηλικίας και Συλλογής Παιχνιδιών. Μουσείο Μπενάκη

ΑΠΟΚΤΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΜΕ ΔΩΡΕΕΣ ΤΩΝ ΦΙΛΩΝ

“Σκοπός του Σωματείου είναι η ηθική και υλική ενίσχυση και συμπαράσταση του Μουσείου Μπενάκη για την πραγματοποίηση των σκοπών του”. Η κατευθυντήρια αυτή αρχή, θεμελιώδης για την ίδια την ύπαρξη του Σωματείου των Φίλων, όπως αποτυπώνεται στο δεύτερο ήδη άρθρο του Καταστατικού του, δεν έπαψε να βρίσκει εφαρμογή στη διάρκεια των 44 χρόνων της λειτουργίας του. Από δείγμα τα πολυάριθμα αντικείμενα που αγοράστηκαν με τη οικονομική συμβολή των Φίλων και πλούτισαν τις συλλογές του, ενισχύοντας την προσπάθεια αναδείξεως της αδιάσπαστης συνέχειας του Ελληνισμού, αλλά και των επιμέρους ενοτήτων, όπως της Ισλαμικής Συλλογής και του τμήματος Ζωγραφικής, Χαρακτικών και Σχεδίων. Στον κατάλογο που ακολουθεί παρουσιάζονται συνοπτικώς τα αντικείμενα αυτά ως συμβολή στην καταγραφή της ιστορίας του Σωματείου, αλλά και του ίδιου του Μουσείου και του ανεκτίμητης αξίας έργου του.

1. Συριακός κύαθος του 14^{ου} αι., αρ. ευρ. 11401 (1958)
2. Ξυλόγλυπτος σταυρός ευλογίας από την Ήπειρο, αρ. ευρ. 14064 (1959)
3. Τσιγκογραφία της Celina Bracebridge, αρ. ευρ. 24316 (1959)
4. Εικόνα του 16^{ου} αι., αρ. ευρ. 11804 (1960)
5. Τρίπτυχο Προθέσεως του 16^{ου} αι., αρ. ευρ. 11805 (1960)
6. Ξυλόγλυπτη κασέλα του τύπου *καναβέτα*, αρ. ευρ. 12935 (1961)
7. Εικοσιέξι γυάλινες φιάλες λαϊκής τέχνης, αρ. ευρ. 18538-18563 (1961)
8. Ξυλόγλυπτη κασέλα με ανάγλυφο διάκοσμο, εις μνήμην Κωνσταντίνου Μπενάκη, αρ. ευρ. 12999 (1963)
9. Εικόνα, αρ. ευρ. 21873 (1969)
10. Εικόνα της Αγίας Πελαγίας των αρχών του 16^{ου} αι., εις μνήμην Αναστασίου Κανελλοπούλου, αρ. ευρ. 22122 (1971)
11. Δύο σαγιάδες, αρ. ευρ. 3812-3813 (1971)
12. Δύο βρεφικές σκουφίες από τη Σκύρο, αρ. ευρ. 3865-3866 (1973)
13. Μαξιλάρι με κέντημα από τη Σκύρο, αρ. ευρ. 22420 (1973)
14. Μανίκια με κέντημα “αρατζιδέλα” από τη Σκύρο, αρ. ευρ. 22421 (1973)
15. Τρεις πλάκες κεραμουργίας Κιουτάχειας Μ. Ασίας, αρ. ευρ. 23748-23750 (1974)
16. Δύο ανάγλυφα από τη Χίο, αρ. ευρ. 25734-25735 (1974)
17. Ασημένιο τασάκι λαϊκής τέχνης του 1828 (1976)
18. Έξι υδατογραφίες του Joseph Cartwright του 19^{ου} αι., αρ. ευρ. 23973, 23975-23978, 24069
19. Εικόνα του 19^{ου} αι., αρ. ευρ. 25905 (1979)
20. Εννέα ασημένια σφυρήλατα τάματα του 19^{ου} αι., αρ. ευρ. 25906-15914 (1979)
21. Χάλκινο εξάρτημα λυχνοστάτη, αρ. ευρ. 25915 (1979)
22. Χάρτης επενδύσεως τοίχου από τη Γαλλία, για τα 25 χρόνια από το θάνατο του Αντώνη Μπενάκη, αρ. ευρ. 25946 (1979)
23. Παιδική φορεσιά από την Κρήτη, αποτελούμενη από βράκα, ποκάμισο, γιλέκι, ζωνάρι, σκουφί και κάλτσες, αρ. ευρ. 4207-4212 (1979)
24. Οκτώ χάλκινα δοχεία λαϊκής τέχνης, αρ. ευρ. 25990-25997 (1980)

25. Σίδερο σιδερώματος, αρ. ευρ. 25998 (1980)
26. Τσεκούρι, αρ. ευρ. 25999 (1980)
27. Φορεσιά από την περιοχή της Φλώρινας, αποτελούμενη από πουκάμισο, τραχηλιά, σιγκούνι, ζωνάρι, ποδιά, μαντήλι, εις μνήμην Βιργινίας Ζάννα (1981)
28. Σκευή λαϊκής τέχνης (τέσσερα πιθάρια, μία λεκάνη, δύο κανάτια), αρ. ευρ. 27481-27486 (1982)
29. Μαρμάρινες θύρες και παράθυρα οικίας του 18^{ου} αι. από την Ίο, συμμετοχή στην αγορά με το ποσό των 400.000 (1984)
30. Εικόνα της Προσκύνησης των Μάγων του τέλους του 15^{ου} αι. από την Πάρο, με τα χρήματα που είχαν συγκεντρωθεί για τη Γαλακτοτροφούσα, αρ. ευρ. 27924 (1985)
31. Εικόνα του 19^{ου} αι., αρ. ευρ. 30206 (1988)
32. Νεοελληνικό τεπελίκι, αρ. ευρ. 2187 (1989;)
33. Κασέλα με εγχάρακτο διάκοσμο στη μνήμη Αλέξη Κουλουβάτου, αρ. ευρ. 31391 (1990)
34. Αμπάρι με εγχάρακτο διάκοσμο, αρ. ευρ. 31392 (1990)
35. Αρτοφόριο, αρ. ευρ. 31413 (1991)
36. Μαρμάρινη ρωμαϊκή επιτύμβια στήλη του 3^{ου} αι. μ.Χ. από τη Φρυγία, συμβολή στην αγορά με το ποσό του 1.500.000 (1992)
37. Βυζαντινό νόμισμα εις μνήμην Κ. Σαμαρά (1992)
38. Εικόνα της Παναγίας σε προτομή του 16^{ου} αι., εις μνήμην Μανόλη Χατζηδάκη, αρ. ευρ. 35993 (1998)

Σταύρος Ι. Αρβανιτόπουλος

ΔΩΡΕΕΣ ΤΟΥ ΣΩΜΑΤΕΙΟΥ ΠΡΟΣ ΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΚΑΤΑ ΤΑ ΕΤΗ 1999-2001

Εκτός των αντικειμένων τέχνης που αγοράστηκαν με τις προσπάθειες ή τη χορηγία των Φίλων, διαρκής είναι κατά τις τέσσερις και πλέον δεκαετίες της ύπαρξης του Σωματείου και η καταβολή χρηματικών ποσών, συχνά εντυπωσιακών για τις περιορισμένες δυνατότητες των Φίλων, σπανιότερα μικρότερων, πάντοτε όμως εγκαίρως στη διάθεση του Μουσείου και των επιμέρους Τμημάτων του, για την κάλυψη των νέων αναγκών του ζωντανού και τόσο παραγωγικού αυτού πολιτιστικού οργανισμού.

Κατά τα τρία τελευταία έτη καταβλήθηκαν τα ακόλουθα χρηματικά ποσά:

1999

- 500.000** Εις μνήμην Ελένης Πολυχρονιάδη για αγορά έργων τέχνης
- 500.000** Στα Ιστορικά Αρχεία
- 186.500** Στο Τμήμα Συντήρησης
- 300.000** Στα Ιστορικά Αρχεία και τη Βιβλιοθήκη
- 200.000** Στην Πινακοθήκη Χατζηκυριάκου-Γκίκα
- 2.000.000** Για την οργάνωση της έκθεσης "Ελληνικά Κοσμήματα από τις Συλλογές του Μουσείου Μπενάκη"

2000

- 353.500** Στο Τμήμα Συντήρησης
- 500.000** Εις μνήμην Μαρίας Αποστολοπούλου για αγορά έργων τέχνης
- 400.000** Στο Φωτογραφικό Αρχείο

2001

- 800.000** Στο Φωτογραφικό Αρχείο
- 650.000** Για το μόνιμο ανθοστολισμό της εισόδου του Μουσείου εις μνήμην Ειρήνης Καλλιγά
- 460.000** Στο Τμήμα Συντήρησης
- 410.000** Στο Κέντρο Τεκμηρίωσης Νεοελληνικής Αρχιτεκτονικής
- 400.000** Στα Ιστορικά Αρχεία
- 148.000** Στα Ιστορικά Αρχεία εις μνήμην Αλίκης Κουλουβάτου (αγορά μικρού τοπικού αρχείου)

ΑΘΗΝΑ 2001

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΟΨΕΙΣ ΚΑΙ ΑΠΟΨΕΙΣ

Με την ελεύθερη ματιά και το φακό 34 νέων Ελλήνων φωτογράφων και 2 Γάλλων τακτικών επισκεπτών της Ελλάδας, τον πολύ γνωστό Bernard Plossu και το Jean Francois Bonhomme, εγκαινιάστηκε η έκθεση “Αθήνα 2001-Φωτογραφικές Ώψεις και Απόψεις” στο Μουσείο Μπενάκη σε συνεργασία με το Φωτογραφικό Κύκλο στις 19 Σεπτεμβρίου.

Διακόσιες ογδόντα φωτογραφίες απεικόνισαν την εξωτερική εικόνα της Αθήνας στο γύρισμα του αιώνα, όπως ακριβώς θα την έβλεπε ένας διαβάτης. «Μέχρι σήμερα είχαμε δώσει βάρος στην παλιά φωτογραφία», είπε στην παρουσίαση της έκθεσης ο Διευθυντής του Μουσείου Άγγελος Δεληβοριάς, «τώρα αρχίζουμε μια στροφή προς τη σύγχρονη φωτογραφία που δεν πρόκειται να ακυρώσει την παράδοση του Φωτογραφικού Αρχείου του Μουσείου».

Από την πλευρά του Φωτογραφικού Κύκλου μίλησε ο συνδιοργανωτής της έκθεσης Πλάτων Ριβέλλης, ο οποίος της έδωσε χαρακτηριστικά και με κάποια διάθεση χιούμορ, τον τίτλο «Μια ματιά στην αστεία και γοητευτική κακομοιριά της πόλης» προσθέτοντας ότι «δεν θελήσαμε να στραφούμε προς τα μνημεία της Αθήνας, αλλά προς την καθημερινότητά της. Περιορίσαμε δηλαδή το πεδίο σε εξωτερικούς μόνο χώρους» και τόνισε ότι οι φωτογράφοι

των φωτογραφιών προς το κοινό, τις εκδόσεις, τις συνεργασίες και το άνοιγμα προς τη σύγχρονη φωτογραφία» είπε χαρακτηριστικά.

Την έκθεση συνόδευσε μεγάλο Λεύκωμα-Κατάλογος με το σύνολο των φωτογραφιών.

Οι Φωτογράφοι: Bernard Plossu - Jean-Francois Bonhomme - Περικλής Αντωνίου - Σταμάτης Αρναούτης - Γιώργος Βογιατζάκης - Γιάννης Γαλανόπουλος - Άκης Δέτσης - Χάρης Διαμαντίδης - Λία Ζαννή - Σωτήρης Ζαφείρης - Δημήτρης Κανέλλος - Κατερίνα Κautαντζόγλου - Νίκη Κώτση - Σταμάτης Λαγάνης - Παναγιώτης Λάμπρου - Κώστας Μητρόπουλος - Άγγελος Μίχας - Δημήτρης Μυτάς - Μαρία Ξεναρίου - Πόλυ Οικονόμου - Μαρία Πάγκαλη - Γιώργος Παλιεράκης - Στέργιος Παπαδάκης - Τζένη Παπαδημητρίου - Ηώ Πάσχου - Μαρία Παυλάκη - Βασίλης Πρωτόπαπας - Πάνος Ροζάκης - Γιώργος Σαλαμέ - Κώστας Σερέτης - Ζωή Σιοτρόπου - Γιώργος Στέφας - Ανδρέας Σχοινάς - Νίκος Τσιφόρος - Δώρα Τσοβίλη - Νίκος Χατζηγεωργιάδης

Εύη Παυλώφ

αφέθηκαν ελεύθεροι στην επιλογή του θέματος που τους ενδιέφερε. Ενδιαφέρον παρουσίασαν οι δύο διαπιστώσεις του Πλάτωνα Ριβέλλη, ότι δηλαδή ελάχιστοι φωτογράφοι απ' όσους εκείνος γνωρίζει στην Αθήνα φωτογραφίζουν την πόλη τους και ως εκ τούτου αποκτούν ιδιαίτερη αξία τα εκθέματα, αφού θεματολογικά σπανίζουν. Η δεύτερη διαπίστωση έχει να κάνει με την «εντυπωσιακή σχεδόν ομοιόμορφη κατεύθυνση που απρόσμενα πήραν οι δουλειές όλων των φωτογράφων». Η Αθήνα αντιμετωπίστηκε άλλοτε «με προφανές χιούμορ» και άλλοτε «σαν χαστική τριτοκοσμική πόλη».

Η επιμελήτρια της έκθεσης από την πλευρά του Μουσείου, Φανή Κωνσταντίνου, αναφέρθηκε στην τριαντάχρονη ιστορία του Φωτογραφικού Αρχείου του Μουσείου, το οποίο αρχικά λειτούργησε με βάση το κριτήριο της καταγραφής. «Πολλές φορές αναθεωρήσαμε και τώρα μετατοπίζουμε το ενδιαφέρον προς τον δημιουργό. Η εργασία της καταγραφής θα συνεχιστεί, αλλά θα επεκταθούμε στην προβολή

ΜΝΗΜΗ ΑΛΙΚΗΣ ΚΟΥΛΟΥΒΑΤΟΥ

Η Αλίκη Κουλουδάτου δεν είναι πια μαζί μας και αυτό είναι ένα γεγονός, που όλοι εμείς που την γνωρίσαμε, δυσκολευόμαστε ακόμα να παραδεχθούμε. Το μακρινό της ταξίδι ξεκίνησε αναπάντεχα ένα πρωινό του Ιουνίου, για να καταλήξει στις 7 Νοεμβρίου.

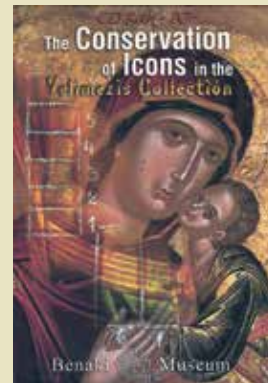
Παράλληλα με την απασχόλησή της στην οικογενειακή επιχείρηση των ξενοδοχείων “Αμαλία”, η Αλίκη διετέλεσε επανειλημμένως μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου του Σώματος Ελληνίδων Οδηγών και των Φίλων του Μουσείου Μπενάκη προσφέροντας πάντα, με κάθε δυνατό τρόπο, τη βοήθειά της.

Στην οικογένειά της, που δέχθηκε αλλεπάλληλα χτυπήματα τα τελευταία χρόνια, οι Φίλοι εκφράζουν αμέριστη συμπαράσταση στο βαθύ τους πόνο.

Το κενό που αφήνει πίσω της είναι μεγάλο. Θα τη θυμόμαστε πάντα για τη ζωντάνια και τη δυναμικότητά της, την αμεσότητα επαφής, την καθαρή της σκέψη, το ενδιαφέρον της για κάθε θέμα που αφορούσε το Μουσείο μας και την απλόχερη κοινωνική της προσφορά σε τόσους τομείς. Οι Φίλοι θα προσφέρουν στο Μουσείο ένα καινούργιο έθιμο στη μνήμη της.

Νέες εκδόσεις

CD Rom - PC: Die Konser-
vierung der Ikonen
der Sammlung Velimezis
(Η συντήρηση των εικόνων
της συλλογής Βελιμέζη)
Μουσείο Μπενάκη
Χρόνος έκδοσης: 2001
ISBN: 960-8452-54-6
(γερμανικά, ελληνικά,
αγγλικά, ισπανικά)

**Icons. The Velimezis
Collection**
Χατζηδάκη Ν.
Μουσείο Μπενάκη
Χρόνος έκδοσης: 2001
ISBN: 960-8452-68-6
(αγγλικά, γερμανικά)

**Αθήνα 2001. Φωτογραφι-
κές όψεις και απόψεις**
(συλλογικό έργο)
Μουσείο Μπενάκη
(Φωτογραφικό Αρχείο), Φω-
τογραφικός Κύκλος
Χρόνος έκδοσης: 2001
ISBN: 960-7404-50-5
(ελληνικά, αγγλικά)

**Γιάννης Μόραλης: Άγγελοι,
Μουσική, Ποίηση**
Τσιγκάκου Φ.Μ.
Μουσείο Μπενάκη
Χρόνος έκδοσης: 2001
ISBN: 960-7404-50-5
(ελληνικά)

Ο Νερούλης και ο Νερούλιος
Ψαρράκη-Μπελεσιώτη Ν.
Μουσείο Μπενάκη
(Τμήμα Εκπαιδευτικών
Προγραμμάτων)
Χρόνος έκδοσης: 2001
ISBN: 960-7671-36-8
(ελληνικά)

Ε.Ο.Σ.ΦΙ.Μ.

(Ελληνική Ομοσπονδία Σωματείων Φίλων Μουσείων)

Μια πρωτοβουλία των Φίλων του Μουσείου Μπενάκη, θεσμός από το 1986

Τον Ιούνιο του 2001 έγινε στο Porto της Πορτογαλίας το ετήσιο συμβούλιο και η Γενική Συνέλευση της Παγκόσμιας Ομοσπονδίας Φίλων Μουσείων W.F.F.M. (World Fédération of Friends of Museums), όπως είναι το νέο Αγγλικό λογότυπο, που αντικατέστησε το Γαλλικό F.M.A.M. (Federation Mondiale des Amis des Musées). Είχα την τιμή να εκπροσωπήσω την χώρα μας ως πρόεδρος της Ελληνικής Ομοσπονδίας και να αποκομίσω τους προβληματισμούς αλλά και τις αισιόδοξες προοπτικές, που τέθηκαν από κάθε χώρα για τον σημαντικό και αναγνωρισμένο πλέον ρόλο που παίζουν οι Φίλοι στα Μουσειακά δρώμενα και στην παραγωγή πολιτισμού. Θεωρώ σκόπιμο να υπογραμμίσω ότι είδαν πολύ θετικά την παρουσία της Ελλάδος και πάλι σε αυτές τις συναντήσεις μεταξύ μελών κρατών. Από την πλευρά μας έγινε προσπάθεια να καλυφθεί η επί σειρά ετών απουσία μας και θα μου επιτρέψετε – για να γίνει πληρέστερα κατανοητή η συμβολή των Φίλων του Μουσείου Μπενάκη στη δημιουργία της Ε.Ο.Σ.ΦΙ.Μ., ενός θεσμού που θεωρείται σημαντικό και σε εθνικό επίπεδο – να σας παρουσιάσω εν περιλήψει την ανακοίνωση, την οποία έκανα για τα πεπραγμένα από την προ έτους ανάληψη των καθηκόντων μου ως προέδρου της Ελληνικής Ομοσπονδίας και εκπροσώπου των Φίλων του Μουσείου Μπενάκη.

“Κυρίες και Κύριοι, Αγαπητοί Φίλοι της Παγκόσμιας Ομοσπονδίας,

Αισθάνομαι μεγάλη χαρά και συγκίνηση που βρίσκομαι μεταξύ σας στη Γενική Συνέλευση και στο Ετήσιο Συμβούλιο στο Porto. Ιδιαίτερα μετά από την τόσο μεγάλη απουσία της Ελλάδος σε ανάλογες συναντήσεις της W.F.F.M. θέλω να πιστεύω πως οι εσωτερικές λειτουργικές δυσκολίες της Ελληνικής Ομοσπονδίας ήδη έχουν ξεπεραστεί και πως θα δίνουμε από εδώ και στο εξής ένα ζωντανό και δημιουργικό παρόν, μέσα στο πνεύμα που ορίζει η W.F.F.M. αλλά και στο πνεύμα συνεργασίας, που μας είχε εμφυσήσει ο πρώην Πρόεδρος της W.F.F.M. Έλλην Πρέσβης Κύριος Αριστοτέλης Φρυδάς, ο οποίος είχε εκπροσωπήσει επάξια στην κορυφαία αυτή θέση πριν από χρόνια την Ελλάδα. Θα μου επιτρέψετε εντούτοις να θυμίσω επί τροχάδην, προσπαθώντας να καλύψω το κενό τόσων ετών, το Ιστορικό της Ελληνικής Ομοσπονδίας, έτσι ώστε να ενημερωθούν και τα νέα μέλη του συμβουλίου της Παγκόσμιας Ομοσπονδίας.

Με πρωτοβουλία του Δ.Σ. των Φίλων του πάντα πρωτοπόρου και πολύ σημαντικού Μουσείου Μπενάκη και επί προεδρίας του κυρίου Νίκου Ρωκ-Μελά, και με την υποστήριξη του αειμνήστου Γ. Σπέντζα, διοργανώθηκε στην Αθήνα τον Νοέμβριο του 1986, σε συνεργασία με την W.F.F.M., διεθνές συμπόσιο με θέμα: “Το Μουσείο και οι Φίλοι του: Προβληματισμοί γύρω από ένα σύγχρονο θεσμό”. Μέλη της οργανωτικής επιτροπής ήταν οι κυρίες Αγγ. Amandry, Λίλα ντε Τσάδες ως εκπρόσωπος του Δ.Σ. των Φίλων, Α. Καλλιγιάς, Ι. Πεσμαζόγλου, Ε. Πύρλας, Κ. Τσαμαδός. Το συμπόσιο είχε τεθεί υπό την αιγίδα του Υπουργείου Πολιτισμού και της αειμνήστου υπουργού Μελίνας Μερκούρη και είχε τιμήσει με την παρουσία του ο τότε Πρόεδρος της F.M.A.M., Mr. Edmund Bovey. Το σημαντικό εκείνο συμπόσιο κρίθηκε από την W.F.F.M. ως πολύ επιτυχημένο και από πλευράς συμμετοχής, αφού είχαν λάβει μέρος όλοι οι εμπλεκόμενοι φορείς, επαγγελματίες Μουσείων (ICOM), Συλλέκτες, στελέχη του ΥΠΠΟ αλλά και από οργανωτικής πλευράς, με την υποδειγματική φιλοξενία προς τους ξένους συνέδρους. Έτσι η W.F.F.M. μας έδωσε το πράσινο φως για τη δημιουργία της “Ελληνικής Ομοσπονδίας”.

Μετά από μια περίοδο αστάθειας τους τελευταίους έξι μήνες βλέπουμε να επικρατεί ένα θετικότατο κλίμα προς την Ελληνική Ομοσπονδία και

έχουμε τη χαρά να εγγράψουμε πέντε νέα σωματεία Φίλων Μουσείων: τους Φίλους του Μουσείου της Ακροπόλεως, του Μουσείου της Πόλεως των Αθηνών, του Μουσείου Βυζαντινού Πολιτισμού Βέροιας στην Β. Ελλάδα, του Μουσείου Κυκλαδικής Τέχνης, του Κέντρου Μελετών Νεότερης Κεραμικής, ενώ επιθυμούν να εγγραφούν και οι Φίλοι της Πινακοθήκης Γουλανδρή στην Άνδρο. Ελπίζουμε επίσης να επανεγγραφεί το πολύ σημαντικό οικολογικό Μουσείο Φυσικής Ιστορίας της Νίκης Γουλανδρή στην Κηφισιά, ενώ συνεχώς αυξάνεται ο αριθμός νέων σωματείων Φίλων Μουσείων που επιθυμούν να ενταχθούν στους κόλπους της Ομοσπονδίας, όπως τα Μουσεία της Κορίνθου. Εξ άλλου είναι ιδιαίτερας αισώδοξο ότι πολλά Μουσεία μας ζητούν την τεχνολογία για τη δημιουργία Φίλων, αναγνωρίζοντας τη σημαντική προσφορά στα Μουσειακά δρώμενα και την κάλυψη πολλών λειτουργικών αναγκών, την οποία προσφέρουν οι Φίλοι.

Από τους πρώτους στόχους του νέου Δ.Σ. της Ε.Ο.Σ.ΦΙ.Μ ήταν η δελτίωση του προϋπάρχοντος καταστατικού: στην Καταστατική Γενική Συνέλευση τον Απρίλιο του 2001 ορίστηκε νέο Αγγλικό λογότυπο (H.F.M.F., Hellenic Federation of Museums' Friends) αντί του Γαλλικού. Πολλά άρθρα του νέου καταστατικού προβλέπουν περισσότερες δυνατότητες για την ένταξή μας σε Ευρωπαϊκά προγράμματα στήριξης μέσω του Υπουργείου Πολιτισμού αλλά και άλλων φορέων. Επίσης προβλέπουν τη διεύρυνση με τη συμμετοχή Σωματείων Φίλων Ιδιωτικών Συλλογών, Μουσειακών Αρχείων, αλλά και πολιτιστικών Ιδρυμάτων όπως του Παύλου Κανελλόπουλου, που περιέχουν συλλογές και αρχεία Με το νέο πνεύμα πολιτιστικών δραστηριοτήτων που επικρατεί, έχουμε ως κύριο στόχο να διευρύνουμε πολύ περισσότερο το θεσμό των Φίλων και να βοηθήσουμε στη δημιουργία Σωματείων Φίλων σε πολλά ακόμη Μουσεία της χώρας.

Παράλληλα ετοιμάζουμε ένα δίγλωσσο “Δελτίο”, στα Ελληνικά και στα Αγγλικά, που θα διανέμουμε στα μέλη μας αλλά και στην F.M.A.M., έτσι ώστε να προβάλλονται οι δραστηριότητες των Φίλων και των Μουσείων τους, αλλά και να μπορούμε να ανταλλάσσουμε απόψεις και συνεργασίες. Ακόμη, έχουμε δραστηριοποιηθεί και προς το Υπουργείο Πολιτισμού που είναι ιδιαίτερα ευαίσθητο για τα θέματα που άπτονται των Ολυμπιακών Αγώνων στην Αθήνα το 2004, αλλά και της πολιτιστικής Ολυμπιάδας που θα τους πλαισιώνει. Μέσα στο πνεύμα αυτό θα επιθυμούσα το Συμβούλιο να δεχτεί την πρότασή μου να γίνει το μεθεπόμενο παγκόσμιο συμβούλιο και η Γενική Συνέλευση στην Αθήνα το 2004, κατά το τέλος της άνοιξης ή τις αρχές καλοκαιριού, λίγο πριν τους Ολυμπιακούς αγώνες μέσα στο πανανθρώπινο ολυμπιακό πνεύμα”.

Συνεχίζοντας την ενημέρωσή σας αγαπητοί Φίλοι του Μουσείου Μπενάκη, θα ήθελα να προσθέσω ότι αρχικά έγινε θετικότερα αποδεκτή αυτή η πρόταση της Ελλάδος, αν και υπήρχαν και άλλες, και θα οριστικοποιηθεί, όπως προβλέπει ο κανονισμός στο προσεχές συμβούλιο που θα γίνει στο Βέλγιο. Για τις όποιες εξελίξεις θα σας ενημερώνω συνεχώς, έτσι ώστε να μπορέσουμε όλοι μαζί να υλοποιήσουμε αυτόν το πολιτιστικό στόχο που θα προβάει την πατρίδα μας όπως τότε, το 1986, που δημιουργήθηκε η Ελληνική Ομοσπονδία με την προσπάθεια των Φίλων του Μουσείου Μπενάκη.

Θα ήθελα επίσης να πληροφορήσω ότι πρόσφατα έφυγε από κοντά μας η πρώην Πρόεδρος της Ελληνικής Ομοσπονδίας, Ελευθερία Ντάνο, και το Δ.Σ. της Ομοσπονδίας προσέδω σε δωρεά στη μνήμη της προς το Σωματείο των Φίλων του Μουσείου Μπενάκη, ως συμβολική χειρονομία αναγνώρισης, αγάπης και φιλίας για τη φιλοξενία που αυτό προσφέρει στην Ελληνική Ομοσπονδία.

Τέλος με την ευκαιρία των εορτών δεχθείτε, αγαπητοί Φίλοι, τις θερμότερες προσωπικές μου ευχές, καθώς και εκείνες του Δ.Σ. της Ελληνικής Ομοσπονδίας, για ευτυχημένα Χριστούγεννα και για ένα νέο έτος με ειρήνη για όλο τον κόσμο και μην ξεχνάτε την καθιερωμένη κοπή της πίτας της Ε.Ο.Σ.ΦΙ.Μ, όπου όλοι οι Φίλοι των Μουσείων μαζί θα γιορτάσουμε, όπως και πέρυσι, με ιδιαίτερη λαμπρότητα τη νέα χρονιά.

Λίλα ντε Τσάδες

FOR OUR FOREIGN FRIENDS

From now on the Association of the Friends of the Benaki Museum will be communicating with its Members after the manner of this issue (No C) of its Magazine in 2001. In this way we hope to present them with a fuller account of Association activities and detailed information about Museum events. Moreover, we are eagerly awaiting with a sense of satisfaction the appearance in the first quarter of the New Year of the Museum Yearbook, a novel publication containing a variety of studies and news concerning treasures in the Museum collections and regarding the world of fine arts in general. Our satisfaction rests on the fact that it is through the efforts of the Board of Directors of the Friends that sponsors have been found for the first and second Annual of the Benaki Museum.

In reviewing the fruitful record of our Association, we discover that two features in particular stand out: the Association's donations to the Museum for the purchase of works of art or in support of the functions of its several Departments and donations by its members to the Association.

Since this issue will circulate in the festive season, we are happy to report, as part of our Programme "Getting to know our Museum", that the Museum's important and impressive Children's Toys and Games Collection will shortly open to the public. The Friends will then have a splendid opportunity to lend their support to yet another Department of the Museum.

We wish you a Happy Christmas and may the opening of the New Year fill you with contentment and optimism.

Translated by John Leatham

**ΤΑ ΝΕΑ ΤΩΝ ΦΙΛΩΝ
ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΜΠΕΝΑΚΗ**

**Παλαιά τεύχη των
ΝΕΩΝ ΤΩΝ ΦΙΛΩΝ**

διατίθενται στους ενδιαφερόμενους προς 500 δραχ. Παρακαλούμε να απευθυνθείτε στην Γραμματεία του Συλλόγου. Συντόμως θα κυκλοφορήσει Αναλυτικό Ευρετήριο των πολύτιμων Χρονικών των Φίλων και του Μουσείου Μπενάκη της περιόδου 1984-1999 και των πολλών και σημαντικών ιστορικών, αρχαιολογικών, καλλιτεχνικών κλπ. άρθρων, που έχουν δημοσιευθεί στα 33 τεύχη των ΝΕΩΝ ΤΩΝ ΦΙΛΩΝ

Ενημερωτικό Δελτίο των Φίλων του Μουσείου Μπενάκη

Πλατεία Φιλικής Εταιρείας (Κολωνακίου) 15
106 74 Αθήνα, Τηλέφωνο: 7229958, Fax: 7298183

Συντακτική Επιτροπή:

Λίνος Γ. Μπενάκης, Σταύρος Ι. Αρβανιτόπουλος,
Λίλα ντε Τσάβες, Εύη Παυλώφ, Άρτεμις Σκουμπουρδή
Γραμματεία: Μαριέλλα Τσαλδάρη-Βέλιου

Art Director: Κωνσταντίνος Αρβανιτόπουλος
Παραγωγή: ARTECH ΕΠΕ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΕΚΔΗΛΩΣΕΩΝ 2001-2002

18 Δεκεμβρίου 2001 - 20 Ιανουαρίου 2002

Έκθεση: “Δημήτρη Πικιώνη – Η Αρχιτεκτονική της Χίου”

26 Ιανουαρίου 2002

Ημερίδα για το Στέλιο Τριάντη

20 Φεβρουαρίου – 15 Μαΐου 2002

Έκθεση: “Υαλουργία των Σουλτάνων”

Δημήτρη Πικιώνη
Η αρχιτεκτονική της Χίου

18 Δεκεμβρίου 2001-24 Ιανουαρίου 2002

ΤΜΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ

ΕΚΘΕΣΙΑΚΟΣ ΧΩΡΟΣ ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ ΚΤΗΡΙΟΥ Κουμπάρη 1 & Βασ. Σοφίας, 106 74 Αθήνα
Δευτέρα, Τετάρτη, Παρασκευή, Σάββατο: 9:00–17:00, Πέμπτη: 9:00-24:00, Κυριακή: 9:00-15:00 Τηλ.
Κέντρο: 36 71 000

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ Κουμπάρη 1, 106 74 Αθήνα
Δευτέρα - Παρασκευή: 9:00–15:00 Τηλ.: 36 42 216

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΑΡΧΕΙΑ Εμμ. Μπενάκη 38 και Στ. Δέλτα, 145 61 Κηφισιά
Δευτέρα - Παρασκευή: 10:00–14:00 Τηλ.: 80 79 878

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΑΡΧΕΙΟ Πλατεία Φιλικής Εταιρείας 17, 106 73 Αθήνα
Δευτέρα - Παρασκευή: 9:00–15:00 (κατόπιν τηλεφωνικής συνεννόησης) Τηλ.: 72 11 033

ΚΕΝΤΡΟ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ Κριεζώτου 3, Αθήνα 106 71
Δευτέρα - Τετάρτη: 10:00–13:00 (κατόπιν τηλεφωνικής συνεννόησης) Τηλ.: 36 28 164

ΠΙΝΑΚΟΘΗΚΗ Ν. ΧΑΤΖΗΚΥΡΙΑΚΟΥ-ΓΚΙΚΑ Κουμπάρη 1 & Βασ. Σοφίας, 106 74 Αθήνα
Δευτέρα - Παρασκευή: 10:00–14:00 (δεν λειτουργεί προσωρινά)